

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 39.

НА ЦЕТИЊУ, У ЧЕТВРТАК, 11. СЕПТЕМБРА (23. РУЈНА) 1875.

ГОДИНА III. (V.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази једном пут недељом. Старје за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. 6; по год. 3; четврт год. 1. 50. к. За СРБИЈУ год. 7; по г. 1. 50.; четврт 1. 75. к. За све друге земље год. 8; по год. 4; четврт год. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчака. Предплата и све наруџбе шаљу се администрацији, а дописи уређивашту у Цетиње.

Телеграми „Гл. Црногорац“.

КОСТАЈНИЦА, 6. о. и. — Јучер сукоб код Кулава. Наших 80 разбише 300 Турака, од којих је 13 мртвих и много рањених пало. Усташа 2 рањена. Устаник напредује. Раја упрла очи у Црну Гору и Србију. Очекујо помоћ. Браћо, кунуо је час. Слобода или смрт!

КОСТАЈНИЦА, 7. о. и. — Јучер погубише у Биску Турца приједорскога трговца Реча Вукчића, а данас ће Владимира Стефановића, Симеона Вукчића, Јову Шесту, Хари Пера, Антонијевића, Сина, Пера, Рада, Јажоша (?) Сима Митровића. Што ћутим Црна Гора, проливена крв вашије за помоћ твоју.

КНИН, 9. о. и. — У Ташковцу и Трубару усташа убили 70 Турака, узели 13 коња. Од усташа једна рањена. Устаник напредује. Помозите!

ЗЕМУН, 9. о. и. — Данас стигла из Крагујевца депутација. Сутра ће предати кнезу адресу. Скупштина ради у тајним сједишцима. Свако жели и изгледа ради.

ГРАХОВО, 10. о. и. — Државни паша Ченгић уарио са осам табора на Гавно да усташе под водством Лазара Савице. Бој је трајао од јутра до девет сати у вече. Од Турака је пало преко 200, а од усташа 78 мртвих и рањених. Турска војска пратила је тајну у Горанско.

ОСТРОГ, 9. о. и. — Усташа ударили на турско село Грљениће. Запалили једну курулу и 100 кућа турских и узели доста пијена.

ДУБРОВНИК, 7. о. и. — Јучер у зору усташа близу Требњина, ни да су пушке испалили, узеше 51 товара тајина и заробили све жигије.

ГРАХОВО, 8. о. и. — Усташа ударили на Жабцу, повалили је, ухватили 20 Турака, много погубили и узели преко 2000 коза.

ОСТРОГ, 4. о. и. — Срби из Пратњева под водством Михајила Дожића, игумена манастира Добриловог сударили се са 600 Турака Колашињца, који су хтели да ухвате чедо и стоку усташку, која је кренула у Црну Гору. Бој је трајао 5 сати. Турци савијали у Колашина. Турака пало до 100. Игумен рањен.

СРПСКОМ НАРОДУ И ЊЕГОВИЈЕМ ПРИЈАТЕЉИМА.

Препрати је Црна Гора бјежњаци херцеговачких и мала њихових.

Потписани одбор притиче им у помоћ са својим средствима, која су им на располагању. Влада наша напреже се до крајности, а народ црногорски као што је јуначки, толико се и лажерски показује, и покретовима његовом само се дивити можемо.

По превелики је број херцеговачких обители, који су куће своје предали пламену за слободу и за то поново позивамо и опет очекујемо брзу помоћ.

А што је још важније снажијем даном све је више раздвојених у отачбински нашој. Овијем дивнијем мученицима треба лијека и неге без оклијевања. За то позивамо, умољавамо народ српски и пријатеље његове, у првоје роду вољодобне сестре овијех мученика, да што

прије шапније и гође, бонијема потребне, шилу потписаноме одбору.

И мјесни одбори у нашим и славенским крајевима, и гаје год су их човјеколюби саставили, нека похитију с тиме прилозима.

Помоћ, брза и што обилатија помоћ потребна је!

Неоклијевајмо!

Цетиње, 9. Септембра 1875.

Одбор за херцегов. страдалике.
председник,
Митрополит Иларион.

СРПСКИ ПРЕСТОЛНИ ГОВОР.

Своштитавиц ове пријестолну бесједу кнежеву, без никакве пријетбе, јер до који дан очекујемо адресу, одговор скупштине, који ће нам показати шта је „Србија одлучила. Бесједа гласи:

„Поштована гдсподо заступници! Увјек ме је веселило наћи се у вашој средини. Свад пак икам више него икада прије узрок, да се с вама састанем. Већ одавна није била у Србији народа скупштина сазвана под озбиљним околностима, као сада. Ако сам и прије потребовао ваше родољубне потпоре, да задовољим својој тешкој задаци, то сада без не могу да будем.

Поштована гдсподо! Наш народ на границама доживио уздрман је из својег кућног мира. Осталајући своја поља, мора један лмо наше браће на граници оружјем у руци пази на сигурност наше земље и то колико на пезиој и источној, толико на западној граници. Како ће нам бити познато, догађаји, који су настали у Босни и Херцеговини припремили су Србију тежак положај. Пезијају за сврхатак својих мука, познати се народ у овим покрајинама оружјем у руци, да се обрани од злораба, које је морао подносити успроке благохотних и великодушних павјерања Н. Вел. Султана.

Попримајући царска влада мјере, да укири ове покрајине, усредоче је она истодобно велике чете на нашој граници. Таке положај Србије, сам по себи доста тежак, постаје још тежим. Дочин од нас захтјева наш народ, да попримио мјере за његову обрану, јер назре у сакупљању турске војске пријетњу против Србије, напуњују наше пограничне предјеле несретници, Хришћани и Турци, бјежећи пред уништујућом силом ватре и мача. Тако се нажећу нашој земљи неизвјерне жртве.

Овај положај, да потраје дуго, морао би постати несносљив. Пошто је анскога ворта у споразуму са гарантним властима започела дјело помирења, то можемо очекивати од мудрости Н. Вел. Султана и великости, да ће поћи за руком прионаћи начин, да се предјели, којих нам судбина не може бити равнодушна, подпуно умре; јер је очевидно, да Србија као непосредни сусјед тих покрајина мора услед периодично опетујућих се устанака више него икоја друга земља трпјети морално и господарствено.

За то има и Србији интерес у томе, да се таквине положај ствари утврди једном за свагда конач. Ја ћу дакле према својим слабим силама унутар настојати, да се получи резултат, који би могао оне земље задовољити; штована гдсподо заступници! Акоприме су министри, који сам под садашњим знаменитим околностима око себе сакупљено, именовањ истом прије мало дана, они ће ипак предложити неколико основа, којим је сврха, да се боље уреде наше земљске институције, да се отворе успјешнија средства за ујачење особне сигурности, шира аутономија опћина и већа слободна штипања.

Пошто су пријашње скупштине признале сходност ових закона, то не двојим, да ће те их и остварити, тим више, што влада њима долази у сусрет жељама народа.

Ја се радујем, што вам могу приопћити један догађај, који пружа једнако задовољство моме срцу и мојој владашкој дужности. Као поткицак ове династије, којој је народ изјављао увјек своју оданост, мислим, да сам своју жељу сједино са жељом народа, изабрав себи другарицом мога живота и диниоком мога престола Наталију Петровну, која потиче од суплененог народа Руса, с којим нас сједињују свеже жртвог сроства, мјере и многих драгоценних успомена из прошлости.

Скупштина је отворена. Расвјетлио Бог народно заступство, да оно својој задаци достојно задовољи. Владала и сада мећу нама слога, која нам у озбиљним крешенија није никада изнала. То је првобитни почетак, то је највише темељ нашој поћи, нашој будућности“.

ГАРИБАЛДИНИЦИ У ХЕРЦЕГОВИНИ.

Велики патриота италијански, заузимајући се великим умом својим за будућност Италије и слободе, проповједаше народу своје и учаште у једном од последњих списа његових, у „Иницијатив“ да се не ослања ни на запад, ни на југ, него да тражи себи савезника преко јадранскога мора на балканском полуострву.

Ишту сврху он је стављао на срце влади и народу италијанскоме ствар Хришћана, који још под јарком турским стемом, а изрично наглашаваше као дужност Италије уједињене да ова не само подпомаже него да управо подтиче и настоји око образовања једне југославенске независне државе.

Овом приликом ми видимо да тријеча великога апостола слободе нијесу биле сјеке које је на стијену пао.

Сва штампа италијанска најсимпатичније прати догађаје у Херцеговини, а има листова италијанских који тако јавно у корист усташа (клетачки „Темпо“ и трифљански „Италијано“) као да су српски листови.

Осим што генерал Гарибалии покрену у Италији скупљање прилога у корист рањених српских, часна старина Маурицио Квадрио најприснији друг Мачинов и његов зајеник заузимање у Риму предсједништвом одбора који ће исто прилоге сабирати.

А Гарибалиница хрле на ове стране да се боре за слободу српску.

Одмах при пријем покретина чуло се да мећу добровољцима има Гарибалинца, и одушевљење српско које их је дочекао чини те непрестано прилике остаци хрибријих борца за слободу италијанску, на да су оружјем аустријски припремили познату испријану капетану Манескују, једном од хиљаде славних од Марсала.

Тако су овијех дана овуда проишли два капетана: Карло Тиффери и Лујнино Монтали сувише људе Јоне, Андреа Фривароли, Агостео Десенденте, Алесандро Кандиани, Јован Гандири, Авидо Лујни конте од Њикоме, Ђеоргио Боси, Петар Кјупа, Јаков Мијалдрис и Фердин Мјало, све влади, угледни и интелигентни људи, понајвише из Милана.

Они су окренули преко Грахова одкле ће се придружити легија добровољаца под љубавратинем.

Ми смо им ове имена забиљежили, а надамо се да ће нам из стана усташкога свошћити списак имена свију добровољаца, која треба пошљерити историји српскога препорукења на вјечну благодарну успомену.

Ако дакле једначука не задржи развој овога устанка сва је прилика да ће све више добровољаца прилазити. За то би се требало за њих особено доставити у колико смо извјештени Гарибалии аци су узор дисциплине, постојанства и трифљанска. У да ба се једна особина

чета образовати од ових доброволца под управом једног вође, тако да узбуде са свијем од осталих устава одијелена. Јер у стању војничког најпотребнија је јединство, а кад би сви хтели изједначити у свему војну јединицу на прилику са јединицом нацијом Убљанином, било би што год не само неприродно него и немогуће.

Јасни је да ови доброволци у велико мерино потпомажу овај устанак, за то их најпознатије препоручује вођа устаника,

Констатирајући ово братско саучешће италијанског народа за ствар српску, не можемо затојти најувишину да ће и Његово Величество Виктор Емилујин бити пријатељ српског препоруке и ослобођењу од јарма турског.

У то име са херцеговачких висина гласно из свег срца: „Живијел уједињена Италија!“

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ С ВОЈНОГ ГЛЕДИШТА.

Нема сумње да турска државна даља тоне у море хрђавог гледишта, и ми ћемо се сада да обратимо на друго основ слабости османске државине: на несправљиву владајућу класу над поданицима народима, који су према Турској непријатељски расположени. Ово непријатељско расположење народа подјаржених српцама Турској да може све поданике своје имати за обрану доможне, и она искључује у оправданом неповерењу поданике нећине, која је већим дијелом хришћанства. Да Хришћани у војску узмале, по да их ослобођа од служења у војсци, и за то ослобођење да морају новцем се одкупити.

Ми ипак пред очима јевропску Турску, и ми ћемо овде са ширења да дођемо из броја народа по племенима јевропској, да је Турској постоје немогуће, да одржи своје господство над подјарженим народима у случају њиховог општег устанка, па да се баш у послове Турске ни једна јевропска сила не мијења.

По географској и статистичкој од Чарлса-а стоје народности у непосредним турским областима овако: Бугари 3,700,000 душа, Срба, Бошњаци 1,500,000, османлија 1,200,000, Албанци 1,200,000, Грци 1,000,000, Царска 400,000, Цинцари 250,000, Арменци 200,000, Влаха 150,000, Чинкати 100,000; свега 9,800,000 душа. Супрот владајућој класи од 1,200,000 душа стоје 8,600,000 врше њих непријатељски расположених племена. По религији дијеле се народности: Источно-грчке 5,000,000, Мухамеданца 4,000,000, Кетолца 540,000, грегоријанских Арменаца 150,000, Мојсеовца 100,000 и Евангелиста 10,000.

Према врло ниском ступњу образованости народа, религија је још јака. По од 4 милиона Мухамеданца дије се са поузданошћу казати, да је већи дио прилико и сјерује у турбана не из увијерења по њим тежице за влашту, богатство и често и неспредљивих побуда, и сви ће у приликама искушења и пропаста Турке опет прећи на народну страну и жетнути „врт на се а прасе прела се“.

Тако можемо узети у округлом броју 2,000,000 Мухамеданца а 7,800,000 друге вјере, који су због притиска полуживотног, својеволјно и ипак са жељом за новца, и евангелист бирографије до крајности огорчени.

Ових 7,800,000 имају потпоре и наје у Рукунију у броју 4,424,961 обитавца, у Србији у броју 1,319,389, у Црној Гори 130,000, у Грчкој 1,457,894 обитавца. Свега 7,332,244 обитавца, а то значи да 15 милиона стоје на супрот 2 милиона. Египат овде неучаствује, по што нема вјероватности, да ће се у јевропској Турској борити.

До почетка овог стољећа уредбе турске војске са свих бјеху различите од јевропских држава. Кад су године 1826 потучени Јаничари, који су се вјековима за турску заставу борили, од тога доба настаје нова ера турске војске. Султан Махмуд одлучио је реформу по европском начину, али се је ова остварила тек под његовим наредбом Абдул Мецида 1843 г. По организацији, коју је Махмуд Мецид узаконио, требало би да је активна војска 150,000, а резерва да је од 120 баталона. Но због прираштања младости за резерву, која је постојала због кратке службе у активној служби, војска се у праву морала постарати. Да резерву војску додјели у два позива, од којих сваки је бројао по 120 баталона. Најпосље г. 1869 постала је још и прва резерва.

По закону организације, треба да се турска војска реорганизирана изврши до 1878 г. и њена јачина треба да буде: 150,000 људи у активној војсци, 70,000 у првој резерви, 120,000 људи у другом позиву, и 120,000 у другом позиву резервне војске, и најпосље 320,000 ладитурца, свега 780,000 људи. Но ова цифра за дух медалске народности у Рукунији и Анадолији једва би се и тада могла постати, када би војеној управи досијаво новца, и када би се савладале неопиране тежкоће, које стоје у хаосу турске управе и администрације, у нежарности и заступљености османског карактера за рад. Нака се чини због оваког стања ствари у Турској, да се не може ни замислити, да турска војска може достићи број у 400,000 људи, који би били дисциплиновани, обучени и спрељени са свима потребима ратних.

Турска војска дијели се у 7 војених корпуса, седм још није устројен, штабови су им: у Цариграду, Шумли, Монастиру, Ерзеруму, Дамаску, Батлау и Оауи у области јемениској.

У случају општег устанка, не би се могли употребити азијски корпуси: 4, 5, 6, и 7, за јевропску Турску, јер област Хеца и тек скоро освојени Јелен и Арабији, мора се чувати 7. корпусом, због тога, што Хеца, ако Турске не жели на свагда напустити Арабију, мора чувати са 6. војеним корпусом; због тога што се области Мало Азије морају и даље јаким појасом одржавати, као и то што Турска мора бити опрезна према Русији; па због свега овога, морају она четири војених корпуса у Азији остати у свези.

По овоме остају три војена корпуса за јевропску Турску, и то: 1. у Цариграду, 2. у Шумли и 3. у Монастиру.

Ова три војена корпуса и кад би узели повољне околности и довели прва резерву, први и други позив резервне војске непревазилази цифру од 102,558 људи са 220 топова и то:

1. Војени корпус.

6 пјешачких пукова од по 3 баталона, седм пук у Триполису, Аерика, 60 кора и да остане 15,216 људи. 6 стрелачких баталона, седм стр. баталон у Триполису 4,986 људи. 5 коњичких пукова по 6 ескадрона; 2 пука у Триполису и Азији 4,930 људи. Једна пикониска чета 102 чов. 7. Пјешачких пукова резервне војске 17,752 чов. 1 артиљеријски пук са 15 батерија по 6 топ. 2,292 чов. Свега 48,278 људи са 90 топова.

II. Војени корпус.

6 пјешачких пукова 15,216 људи. 6 стрелачких баталона 4,986 људи. 4 коњичка пука 3,945 људи. 1 пикониска чета 102 чов. 6 пукова резервне војске 14,216 људи. 1 артиљеријски пук са 15 батерија од по 6 топова 2,292 чов. Свега 41,759 људи са 90 топова.

III. Војени корпус.

10 пјешач. пукова по 2 бат. граничара 27,129 људи. 8 стрелачких баталона 6,648 људи. 4 коњичка пука 3,944 чов. 1 чета пикониска 102 чов. 6 пукова резервне војске 12,216 људи. 1 артиљеријски пук са 15 батерија од по 6 топова 2,292 чов. Свега 55,224 човјака са 90 топ.

Ако напосљедку још додамо ницијерске војске 300 људи, онда износи цијелокупан број 142,558 људи а 270 топова.

Прва резерва употребљива се за допуну војске, као што је се ово стварало и десило 1870 године. Прека организација нико би се образовати при сваком корпусу када — стубална — три резерва коначна пука; по ово правило још се никак не извршава.

Требало би да споменемо још нередовну војску: Нередовна војска дијели се у опште (а) Башибозуке, б) Свободне, (Свободне, Бедуине и т. д.) Башибозуци би имали да образују пјешачију, која је врло хрђаво дисциплинована, а Свободне, Бедуини, образовани би омања коњичка одјелена.

У последњој руско-турској војни (1853-55) требало је да су башибозуци из Рукуније и Анадолије саставили војску од 30,000 људи; по ова је војска била опаслија за сопствену земљу, него за непријатеља, и због тога је Осман паша био принуђен распусти је још прве савјетке рата.

Својеволјни — тешкије — искључиво су коначна одјелена, које предводи њихов нарочити поглавар — Беј, — и овај их одржава у

стројој дисциплини и реду. У свима ратовима Турска је од њих имала велике користи. У последњој руско-турској војни било их је од прилике до 10,000 коначника. По турске не може и не све да рачуна на сигурно на ова коначника одјелена, поглавном са тога, што се већим дијелом рекрутују из ових дијелова азијске Турске, у које још није могуће подврћи закону о рекрутству; и њихово саучешће у рату зависи једино од расположења и добре воље самог Беја. Иа због оваког одношаја не можемо ова коначна одјелена ни узнати у рачун.

У крајњој опасности остаје Турској последње средство, позове правовјерне за спаш „светог барјака пророкова“.

Очекивати је од фанатизма мухамеданског, да ће сви на овај звик скочити на оружје, и поћући спасу доможни. Но од разудане гомили може се само надати свирјенству и освети над подјарженим народима, али се од ње не може очекивати никакав успјех над добро организованом војском. (Ослобођење*)

Д О П И С И.

РИСАН, 4. Септембра. — На припожи херцеговачке спротивне достави нам перашко општинство преко приједног свога начелника г. А. Брајковића № 56. и нов. 80. — Приложена имена г. г. дароватеља: Андрија Брајковић № 5, поп Паскал Герушић № 1, Криле Чорко № 1, М. М. Базовић № 5, Видоковић № 5, врто Јово Аврамовић № 1, Богдан Вуковић № 1, поп Иво Матковић № 1, браћа Понтица № 1, А. Базовић № 1, браћа Шаровић № 1, поп Стјепан Циполовић № 1, Мато Филиповић № 1, браћа Мађаровић № 1, Јозо Братићевић № 1, М. К. Криловић № 1, капетан Широ Црногорчевић № 5, Ј. Токичић № 1, брај Чорко нов. 30, Андрија Шаровић № 1, поп Лука Магуд № 1, Томо Вранковић № 1, Катја Андрић нов. 20, Мајо Евер № 3, Андрија Кривонанић № 1, Нико Лучић № 1, Марко Балдан № 1, Мато Бошковић нов. 50, Б. Барбић № 1, Мајо Чорко № 1, браћа Колончић № 1, Андрија Ђуртић № 1, гђа Јана Вукасовић № 2, Јозо Ђуришић нов. 50, Јулијан Шилово № 1, Андрија Ђурић нов. 10, Степан Ђурић № 2, Сава Вучковић № 1, Ј. Тројанић № 1, Трипо Брајковић № 1, укупно фор. 56 нов. 60.

У име страдајућих будици са наше стране дијели хвала. Одбор.

ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ.

Осим горњих телерафских јести, писмо још ове извјештаје са бојништа херцеговачког, од прошле неђеље.

У Гацко ударили Селин паша и Дервин паша Ченгић су двије хиљаде низака на усташе, којима је Социла заповједник. Бој је трајало пуних осам сати. Војска турска обрнула је плећа и усташа су је бегали све до Додагине куле, скоро шест сати. Турци су изгубили у томе боју до 200 људи и доста тајина.

Исти дан ударили су усташа на Кључ и западни неколико куд турскијех, убили доста Турака и пленили стоке.

Око 7 рана и такође започели су жешћи бојеви. Нејакко војска усташкој у Зубце кренуо је био у помоћ Неко Павлов, Максим Баховић, војвода Банаканиски и поп Ђино су 600 друга. Тек до првобитне, уз пут, после многог турског куде и пленили велику сточу. У почетку удари на Жабицу, затим је заробе 19 Турака и 1200 брава и много говеда и 60 коња. Куду одатло преко Потова сретну 52 изаге турске сточаре брашно и све узбу и поћерују у Гацко до. Сутра дан удари на њих два табора низака и неколико стотача ага и бегова и другог Турца из Требиња, али из усташа дочекају турског војску са савијем и савлају у Требиње.

Од стотине Турака погинуло је, већу или мању бегова, као, Авдас, Диздиревић, Назим А. Ђоковић, Хаџагија Ибраћковић и др. Усташа су забили многог оружја, остатка и револвера и 25 добријех хатова беговијех.

Сутра дан опет до ударили Турци на усташе на Пољаци, по отет су били потучени и у град савјетани, а погинуло их је више но у првом боју. Од усташа само су двојица погинули а двојица се ранили. Тридесет коња оседлајућих и многог оружја паде усташима у руке.